

DEDE KORKUT KİTABI'NIN GÜNBED YAZMASINDA KAÇ TANE BOY (VEYA BOYLAMA) VAR?*

Osman Fikri SERTKAYA**

ÖZ

Türk Makalede Dede Korkut Kitabının Günbed yazmasının metin analizine dayanılarak yazmada kaç tane boyun mevcut olduğu ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut, Günbed yazması, boy/boylama.

ABSTRACT

Based on the text analysis of the Günbed manuscript of the Dede Korkut Book, it was revealed in the article how many neck there are in writing.

Key Words: Dede Korkut, Günbed manuscript, height / longitude.

Giriş

Günbed yazmasını ilk yayımlayan Yusuf Azmun'a göre başlıksız iki boy vardır. Bu görüşe katılanlar Osman Fikri Sertkaya, Timur Kocaoğlu, Bayram Quliyev'dir.

Günbed yazmasını ikinci yayımlayan Metin Ekici'ye göre başlıksız bir boy vardır. Bu görüşe katılanlar Ahmet Bican Ercilasun, Öcal Oğuz, Ali Barazandeh Türk'tür.

* Bu makale 02.09.2020 tarihinde dergimize gönderilmiş; 04.09.2020 tarihinde hakemlere gönderilme işlemi gerçekleştirilmiş; 15.12.2020 tarihinde hakem raporlarının değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Makaleye atıf şekli; Osman Fikri Sertkaya, Dede Korkut Kitabı'nın Günbed Yazmasında Kaç Tane Boy (Veya Boylama) Var?, *Karabük Türkoloji Dergisi*, Cilt/Sayı: II (2020), Karabük 2020, s. 107-112.

ISSN 2667-7253/e-ISSN 2687-3885

** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi (emekli)

Ramazan Kafarlı ile Seyfettin Rızasoy ise hiç boy bulunmadığını söylerler.

Başka görüş sahibi olanlar da vardır. Recai Ünal boy denilen parçaların öykümsü hikâyeler olduğunu söyler.

Acaba bu görüşlerin hangisi doğrudur? Bunu anlamak için metni analiz edelim.

Analiz

1. Başlık yeri boş bırakılmıştır. Yusuf Azmun bu boş bırakılan yeri Dresden yazmasının boy başlıklarına paralel olarak **Salur Kazan'ın Aras suyu ile Kars Kal'asını aldığı boy** şeklinde tamamlamıştır. Dresden'deki boy isimlerine göre doğru bir adlandırmadır.

2. Metin 48 sahifenin 7. satırında Gazan Han'ın sıfatlarından bazıları zikredilerek şöyle başlar: *7Kayşar Salur iyesi, dumanlı dağ börüsi, Salur 8yégi, Eymür görki, Zu'l-kadir delüsi, Bayındır pâdişâh veküli 9Gazan dêr: "Akalaram-ilen ala karlı, gök sünbüllü dağlara 10ava gêtmiş-idüm, içer-idüm. Serhad bêglerinden çapar geldi. 11"Ġazan, ne içersen?, on min yağı üstüne geldi"*.

3. Burada 10 satırlık bir soylama yer almaktadır.

*12on min yağı geldüğünü eşidende,
kol götürüb 13ağ otak içinde oyına girdüm,
igirmi min yağı geldi 14dâyende,
yêrümnden imrenmedüm,
otuz min yağı geldi dâyende,
[49] 1hüçe saydum,
kırık min <yağ> geldi dâyende,
kara gözümün 2ucından kıya bahdum, kımzanmadum,
elli min <yağ> geldi dâyende,
3el vêrüb elleşmedüm, "azdur" dëdüm,
altmış min <yağ> geldi 4dâyende,
Allâhı andum, atlanmadum,
yêtmış min <yağ> geldi dâyende,
yêltenmedüm,*

⁵seksen min <yağı geldi> *déyende,*
seksenmedüm,
doğsan min yağ1 geldi *⁶déyende,*
arhaluğcak- idüm, donum gèydüm,
yüz min yağ1 geldi *⁷déyende,*
yüz çevürüb kayıtmadum,

ağarsudan ā b-dest ⁸{kıldum} <aldum>
alınımı yere koyub kıldum namāz-ı Muḥammedi.
Yaradan ⁹bir cebbāra bēl bakladum.
Yā Muḥammed, yā ‘Alū “meded” dēdüm,

Bu soylama Dresden yazması ile Topkapı Sarayı Oğuznamesi'nde de küçük farklar ile geçmektedir. Erdem Uçar bu konuda bir araştırma yayımlamıştır.¹

4. Salur Kazan kendisine karşı 100.000 düşman askerinin geldiğini duyunca kendi kuvvetlerini ÖNCÜ / SAĞ KOL / SOL KOL ve MERKEZ olarak dörde ayırmıştır. Düşmana karşı ÖNCÜ olarak çıkartılan ordu bölümünün adı kaynaklarda PİŞTAR ve MANGLAY olarak da geçmektedir. Günbed yazmasında ise bu askerî terim ÇARHÇI olarak zikredilmiştir. Metin şöyledir: *önümde ¹⁰kimleri çarhçı buyurdum? Ada basa yerinde/ yériyende heybetinden ¹¹yér umrılan, ğanümine kıya bahanda, yürek yaran, ac aşlanuñ ¹²bağır, öpkesin kara sac içinde kavurub yiyen, ¹³çaya girse çalımı, çal kara kuş erdemli, alıcı kuşuñ ¹⁴yügürüğü, Türkistanuñ direği, Haleb hanı, ik yaylı, hadeng [50]¹ oklı, Kara Göne yavrısı, Kara Budağı çarhçı étdüm.*

Ancak Salur Kazan önümde ¹⁰kimleri çarhçı buyurdum?" cümlesinde "kimleri" diyerek birden fazla kişiyi kastettiği halde sadece Kara Göne'nin oğlu Kara Budağı zikrediyor. Burada ya Salur Kazan'ın metni kısaltarak diğer komutanları zikretmediğini, ya da müstensihin kısaltma yaparak diğer alpları zikretmediğini anlıyoruz.

1. Erdem Uçar, "Dede Korkut Kitabı'ndaki bir soylama üzerine", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* [= ESTAD], Cilt 3, Sayı 1, 1 Şubat 2020, s. 213-240.

5. Salur Kazan ÖNCÜ bölümünden sonra ordusunu ikiye ayırıyor. İç oğuzun beylerini ordusunun sağ koluna, Taş Oğuzun beylerini ordusunun sol koluna koyuyor. Ordunun sağ koluna Moğolca BARANGGAR, ordunun sol koluna Moğolca CONGGAR deniliyor. MERKEZ'e ise TİP "dip" deniliyor. Bu konuda Fatih Sultan Mehmed Han'ın Uzun Hasan Beg'le yaptığı savaş sistemi göz önüne alınmalıdır.²

Salur Kazan "2Sağdan kimi saldum?" diyerek ordusunun sağ koluna İç Oğuzdan **7**kurç başı **Han Afşarı** görevlendiriyor. Bunu "Bayındırdan Būcen pādīshāha ³ēlçi varan, varduğında Alay han-ilen Bulay hanı devre ⁴basañ, Kıl Barakuñ başın kesen, kayıdışda ⁵Qaplantu<nun> Gedikinde dayısı Koñur Alpuñ boynın uran, ⁶al ayğırı pādīshāh Bayındırdan cüldü kapan, ma'rekeler çiçegi, **7**kurç başı **Han Afşarı sağdan saldum** cümleleri ile belirtiyor.

6. Salur Kazan "Dış Oğuzun aqalarını soldan buyurdum" diyerek ordusunun sol koluna "Qızılca Tebrüzden tökülüb köçen, Aras-ilen ⁹Kür suyını dilib geçen, Demür Qapu Derbendi<ni> tepüb alan, ¹⁰tepdüğünde cıdası ucında er böğürden, Kıymuq-ilen Kıytaquñ¹¹ödin yaran, Şüh Dağı üstinde sāyebān geren, Samūr¹²suyı üstinde içki quran, Qabaladan qış gününde¹³el üstinde anuñ-içün yañıl alma meze gelen, Panbuqçinuñ¹⁴on dört kendinden harūc alan, Min Qışlaqa talan [51] ¹salan, Tabarsarān sultānı, igirmi dört min igidūñ ²akası **Ğıyan oğlı Delü Dündarı soldan saldum** cümleleri ile belirtiyor.

Ancak Salur Kazan "Dış Oğuzun aqalarını soldan buyurdum" diyerek birden fazla kişiyi kastettiği halde sadece **7**kurç başı **Han Afşarı** zikrediyor. Burada ya Salur Kazan'ın metni kısaltarak diğer komutanları zikretmediğini, ya da müstensihin kısaltma yaparak diğer alpları zikretmediğini anlıyoruz.

İkinci bir husus ordusunun sol kolunda 24.000 yiğidin olduğunu da söylüyor. Buna göre orduyu eşit olarak dörde ayırdığını saysak düşmanın 100.000 kişilik ordusuna karşı kendisinin Öncü gurubunda 24.000 kişi, sağ kolda 24.000 kişi, sol kolda 24.000 kişi, merkezde kendi kumandasında da 24.000 kişi olmak üzere yaklaşık 96.000 kişilik bir orduya kumanda ettiğini düşünebiliriz.

7. Salur Kazan Ordusunun MERKEZ yani TİP kısmına da kendisinin kumanda ettiğini "Ğazan ³dér: Özüm TİPde durdum" cümlesi ile söylüyor. Düşmana karşı savaş yedi gün yedi gece devam ediyor. Salur Kazan sonunda

2. Bu konuda Fatih Sultan Mehmed Han ile Uzun Hasan Bey'in savaş durumlarına bakmak gerekiyor. R. Rahmeti Arat, "Fatih Sultan Mehmed Han'ın yarlığı", *Türkiyat Mecmuası*, VI, 1939, s. 285-322. Özellikle bk., s. 314; Reşit Rahmeti Arat, "Un yarlık de Mehmed II, le Conquérant", *Annali, RISON*, XVIII, I, 1940, s. 24-68.

yüz bin kafirin kırıldığını düşmanın sağ kalan yedi komutanının aman dileyip Salur Kazan'ın önünde secde etmesi, baş eğmesi ile anlıyor. Bu hususlar metinde şöyle ifade ediliyor. ⁵*Alagözün ağızında, Şarāb-hūne düzinde yüz min kâfire* ⁶*karşı geldüm, karma dutdum, savaş saldum, yèddi* ⁷*gün, yèddi gece ol kâfire kılc çaldum. Yèddi günden şöñra* ⁸*ķabaķumu ķavzadum. Yèddi kâfir kılcum öñinde onba durmış-idi.* ⁹*Yüz min kâfirün kırıldığını andan bildüm. Aras-ilen* ¹⁰*ķars kal'asını ol yerişde aldum.*

Savaş sonrası ise şöyle ifade ediliyor: *Başı açıkdan* ³*hızān* ¹¹*sürdüm. Aķca Kal'a* ⁴*Sürmelide* ⁵*Lele kılbāşı daruğa tıkdüm.* ¹²*Bègler-ilen Surhāb Dağına seyre çıkdum, dimāđumuñ çak* ¹³*vaktında ol altı bèg oğlına 'alem, tuđ, naķķāra vèrüb* ¹⁴*özüm teki bèg kıldum. Anda "alpam, erüm" dèyübeni, Ğazan dèr: "güvenmedüm".*

Sonuç

Sonuç olarak burada **Salur Kazan'ın Aras suyu ile Kars Kal'asını aldığı boy**'un özet olarak anlatıldığı kanısındayım. Bu konuda değerli meslekdaşım Seyfettin Rızasoy Dresden yazmasındaki 12 hikâyeden yedisinin tam olduğu beşinin ise diğerlerine göre eksik yani özet olarak sonlandırıldığı tespitini yapmıştır. “Bu beş hikâyeyi boy olarak kabul etmeyecek miyiz?” soruma da “üstlerinde boy oldukları yazılı” cevabını vermiştir. Demek ki Dede Korkut Kitabı'ndaki her hikâye aynı uzunlukta değildir ve aynı motifleri de taşımamakta, anlatan veya müstensih olayları veya hikâyeleri kısaltmaktadır. Dolayısıyla bir boyun kısa anlatılması onun boy olmadığı anlamına gelmez.

Son olarak bu savaşın Hristiyan Gürcüler ile Müslüman Oğuzlar arasında yapıldığını söylemeliyiz, çünkü savaş sonucunda Gürcü kralı Başı Açuk'tan “hızan” sürülmüştür. Ayrıca savaşta hizmeti görülüp sağ kalan on altı beg oğlına da “alem, tug ve nakkara” verilip begliğe yükseltilmiştir.

3. Mustafa Sinan Kaçalın, *Oğuzların Diliyle Dedem Korkudun Kitabı*, Ankara, 2017, s. 744'te 1543 yılındaki Gürcü kralı Bakrat'ın sanının Başı Açuk aldığını söyleyerek bu konuda bilgi vermektedir.
4. Mustafa Sinan Kaçalın, *Oğuzların Diliyle Dedem Korkudun Kitabı*, Ankara, 2017, s. 793a'daki Agcakala maddesinde “Kars'ın güneyinde Aras Nehri vadisinde, Aras ile Arpaçayı kavşağında, Kağızman ile Tuzluca arasında Kağızman kazasının köyleri arasında bir yer” bilgisini vermektedir.
5. Mustafa Sinan Kaçalın, *Oğuzların Diliyle Dedem Korkudun Kitabı*, Ankara, 2017, s. 760'ta Ermenice *Surb Mari* “Kutlu Meryem”in Türkçede *Sürmelü* olarak geçtiği bilgisini, s. 818a'daki *Sürmelü* maddesinde ise (< Ermenice *Surb Mari* “Kutlu Meryem”) Kars İlinde Tuzluca ile Iğdır ilçelerinin bulunduğu pamuk ve pirinç yetiştiren çok verimli Orta Aras Ovasına *Sürmelü Çukuru* adını verdiren ve şimdi Tuzluca İlçesinin doğu köyleri ile Iğdır İlçesi sınırında ve Aras nehrinin doğu yakasındaki Iğdır-Karakalası adlı, çok büyük taşlarla yapılmış kale ve şehir yıkıntılarının bulunduğu yerdir” bilgisini vermektedir.

Kaynakça

Arat, R. Rahmeti, “Fatih Sultan Mehmed Han’ın yarlığı”, *Türkiyat Mecmuası*, VI, 1939, s. 285-322.

Arat, R. Rahmeti, “Un yarlık de Mehmed II, le Conquérant”, *Annali, RISON*, XVIII, I, 1940, s. 24-68.

Kaçalin, M. Sinan, *Oğuzların Diliyle Dedem Korkudun Kitabı*, Ankara, 2017.

Uçar, Erdem, “Dede Korkut Kitabı’ndaki bir soylama üzerine”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* [= ESTAD], Cilt 3, Sayı 1, 1 Şubat 2020, s. 213-240.